Broedvogels in de Holmers, over prille bosontwikkeling in een Drents beekdal

Willem van Manen

In 2002 is begonnen met het afgraven van het veraarde veen en het dempen van de diepe sloten in de Holmers, de uiterste bovenloop van het beekdal van de Drentsche Aa. Ongeveer in 2004 was het werk geklaard en werd het gebied in grote lijnen met rust gelaten. Op dat moment was het oppervlak nog nagenoeg kaal, zandig of lemig met water in de laagtes. Na een jaar of zeven successie is een gevarieerd gebied ontstaan met als uitersten zes meter hoog en dicht elzenbroek en bemoste vrijwel open plekken zonder noemenswaardige vegetatie. Grote delen echter zijn bedekt met open wilgenstruweel, veelal met pitrus en in delen met permanent water staan uitgestrekte lisdoddevelden.

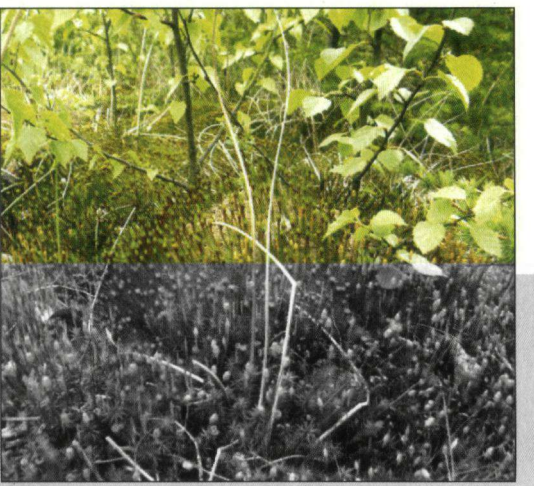

Foto 1. Nauwelijks zichtbare mierenhoop in de pioniersvegetatie van mos, berk en lariks in een droog deel van de Holmers in 2010. *Hardly visible ant hill in pioneer vegetation in a dry part of the Holmers in 2010.*

Omdat dit het enige deel van de Drentse Aa en wellicht het enige beekdal in Nederland is waar successie zo lang haar gang kon gaan (zo weinig gebieden laten we kennelijk met rust), is het nu de moeite waard om te evalueren hoe de planten- en dierenwereld zich er ontwikkelde. Om te zien hoe deze ontwikkeling zich verhoudt tot ontwikkelingen in het omringende terrein, is ook dat onderzocht.

Onderzoeksgebied en werkwijze

In de Holmers ontspringt de Drentsche Aa tussen de boswachterijen Hooghalen en Grolloo in Midden-Drenthe. Het bos langs de flanken van het beekdal bestaat uit productiebos met meest lariks en fijnspar van ongeveer 60 jaar oud. Een kilometer zuidelijker ligt de waterscheiding en stroomt het water de andere kant op richting de Beilerstroom. De term "broek" in het aangrenzende Halkenbroek duidt op de aanwezigheid van nat bos, maar dat was rond 1900 al omgezet in hooiland. Sindsdien is het gebied agrarisch gebruikt, voornamelijk als grasland. Tijdens de ruilverkaveling rond 1970 is de Holmers verkaveld en tamelijk diep ontwaterd. Het noordelijker gelegen Halkenbroek is minderaangetast, maar wel ontwaterd door het rechttrekken en uitdiepen van de bovenloop van de Aa ter plaatse en benedenstrooms. Recentelijk zijn in het Halkenbroek de uitgangen van veel zijsloten gedempt, waardoor het beekdal aanzienlijk natter is geworden. In de graslanden staat vrij veel pitrus, maar in een aantal kwelrijke delen ziet het in het voorjaar nu donkergroen van de holpijp. Figuur 1 geeft een idee van de huidige begroeiing in het gebied. Om een indruk te krijgen van habitats anno 2010 in de Holmers, is een aantal gebiedsfoto's opgenomen. De onderschriften geven informatie over de begroeiing.

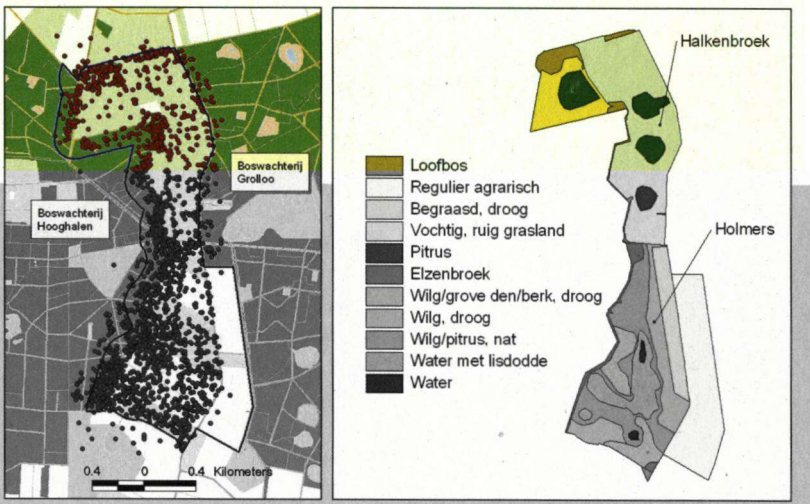

Figuur 1. Overzicht van het geïnventariseerde gebied van 251 ha (blauwe lijn) en alle gevonden territoria in 2010 en rechts de onderscheiden habitats in de Holmers en het Halkenbroek. *View over the study area of 251 ha (blue line) with all found territories of breeding birds. On the right side the habitat in the brook valley of which the southern part currently developed into a marshy shrub. Legend from top to bottom: Deciduous woodland, agriculturally used, grazed (dry), humid meadows, Soft Rush, Alder, Willow/Scots pine (dry), Birch, Willow (dry), Willow/Soft Rush (wet), Bulrush and water.*

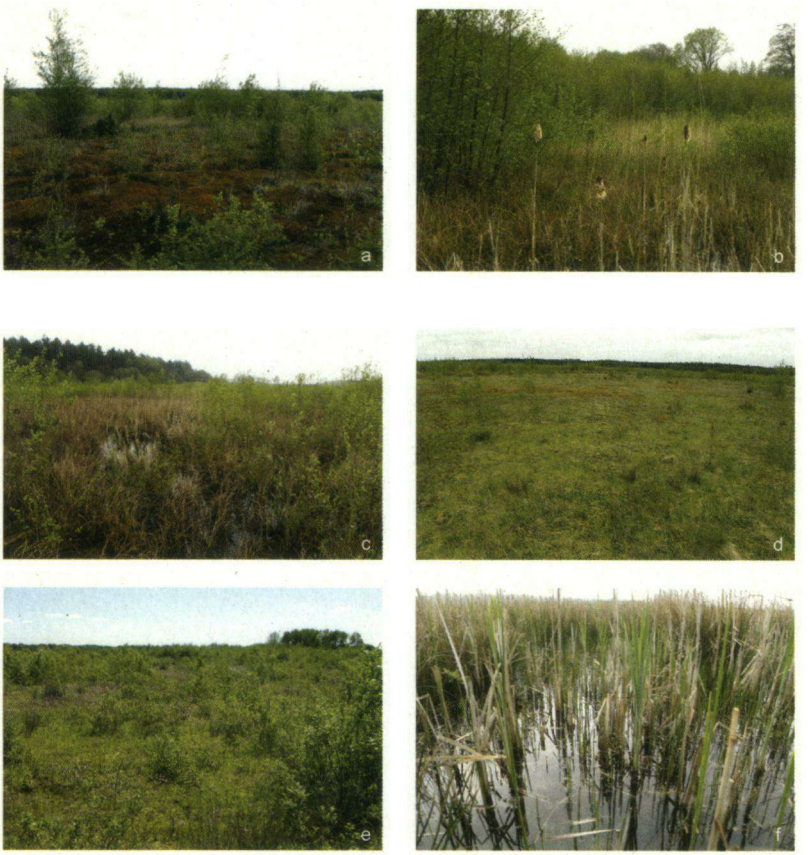

Foto's van de Holmers in het voorjaar van 2010, van links naar rechts en van boven naar onder: a) Droog en halfopen met mossen, wilg, berk, lariks en grove den tot ongeveer 3 m hoog, b) Nat met els tot 6 m hoog en riet, c) Nat met wilg tot 1,5 m en pitrus, d) open en droog, maar lemig met vooral mossen, e) half open en droog, maar lemig met wilg en koekoeksbloem, f) Nat (tot 1 m. diep) met grote lisdodde, pitrus, mattenbies en waterviolier. Bij hogere kweldruk, vooral in het zuidwesten van het gebied bestaat de vegetatie in de delen die onder water staan vooral uit kleine lisdodde, holpijp en pitrus. *The Holmers, spring 2010, from left to right and top to bottom: a) Dry and half open with mosses, willow, birch, Japanese larch and Scots pine up to 3 m high, b) Wet with alder of up to 6 m and reed, c) Wet with willow up to 3 m and soft rush, d) open and dry, but loamy and covered with moss, e) half open and moist with willow and ragged robin, f) bulrush, soft rush and tule in water with a depth of about 50 cm.*

In het gebied is middels zes bezoekrondes van eind maart tot begin juni de broedvogelstand in kaart gebracht. Er werd 38 uur besteed aan de inventarisatie, resulterend in een bezoeksintensiteit van 44 minuten per ha. Het meeste veldwerk werd lopend gedaan, soms fietsend. Alle delen werden doorkruist en in de lisdoddevelden werd zo secuur mogelijk gezocht naar nesten van meerkoeten. Alle waarnemingen (2263) zijn ingetekend, ingevoerd in het systeem van SOVON en vervolgens door de computer geclusterd volgens de criteria in van Dijk (2004) tot 740 territoria.

De broedvogels

In het hele onderzochte gebied, zoals aangegeven in Figuur 1, dus Holmers en Halkenbroek inclusief de bosranden, werden 58 soorten broedvogels vastgesteld (Tabel 1). De tabel geeft een globale indruk van de in en om het gebied aanwezige broedvogelsoorten die, zodra het beekdal van structuur verandert, het gebied zouden kunnen bezetten. In Figuur 1 is te zien dat de dichtheden van broedvogels het grootst zijn op de overgangen van opgaand bos naar het beekdal. Ook de delen van het gebied met struikopslag, gepaard met een overgang van droog naar nat leverden hoge dichtheden aan broedvogels op. Lagere dichtheden werden vastgesteld in de opener delen van het gebied, inclusief de zeer natte. In de strook regulier agrarisch land ten oosten van de Holmers werden nauwelijks broedvogels vastgesteld (3 Roodborsttapuiten *Saxicola torquata* en 1 Graspieper *Anthus pratensis*).

Tabel 1. Vastgestelde broedvogels in de afgegraven en onbegraasde Holmers, het grotendeels begraasde Halkenbroek en in het hele geïnventariseerde gebied in 2010. *Numbers of breeding birds in 2010 in the Holmers (marshy scrubs), the Halkenbroek (grazed wet meadows) and the wole surveyed area including the edge of woodland.*

Soort *Species*		Holmers	Halkenbroek	Hele gebied *Total area*
		81 ha	80 ha	251 ha
Dodaars	*Tachybaptus ruficollis*	1	-	1
Roerdomp	*Botaurus stellaris*	2	-	2
Knobbelzwaan	*Cygnus olor*	2	-	2
Wilde Eend	*Anas platyrhynchos*	6	4	10
Buizerd	*Buteo buteo*	-	-	1
Kwartel	*Coturnix coturnix*	-	1	1
Waterral	*Rallus aquaticus*	9	-	9
Waterhoen	*Gallinula chloropus*	1	-	1
Meerkoet	*Fulica atra*	22	-	22
Watersnip	*Gallinago gallinago*	8	3	11
Houtduif	*Columba palumbus*	-	-	4
Koekoek	*Cuculus canorus*	-	1	2
Zwarte Specht	*Dryocopus martius*	-	-	1
Gr. B. Specht	*Picoides major*	-	1	10
Kl. B. Specht	*Picoides minor*	1	1	3
Veldleeuwerik	*Alauda arvensis*	14	-	14
Boerenzwaluw	*Hirundo rustica*	-	1	1
Boompieper	*Anthus trivialis*	1	21	30
Graspieper	*Anthus pratensis*	14	5	20
Witte Kwikstaart	*Motacilla alba*	1	-	1
Winterkoning	*Troglodytes troglodytes*	2	1	17
Heggenmus	*Prunella modularis*	1	-	2
Roodborst	*Erithacus rubecula*	1	2	8
Blauwborst	*Luscinia svecica*	13	3	16
Gekr. Roodstaart	*Phoenicurus phoenicurus*	-	1	3
Roodborsttapuit	*Saxicola torquata*	12	14	31
Merel	*Turdus merula*	-	6	21
Zanglijster	*Turdus philomelos*	1	2	9
Grote Lijster	*Turdus viscivorus*	-	1	2

Soort *Species*		Holmers	Halkenbroek	Hele gebied *Total area*
		81 ha	80 ha	251 ha
Sprinkhaanzanger	*Locustella naevia*	8	4	12
Bosrietzanger	*Acrocephalus palustris*	2	7	10
Kleine Karekiet	*Acrocephalus scirpaceus*	9	-	9
Grasmus	*Sylvia communis*	28	23	53
Tuinfluiter	*Sylvia borin*	8	6	19
Zwartkop	*Sylvia atricapilla*	8	5	24
Tjiftjaf	*Phylloscopus collybita*	3	8	26
Fitis	*Phylloscopus trochilus*	42	21	73
Goudhaan	*Regulus regulus*	-	-	7
Gr. Vliegenvanger	*Musciapa striata*	-	-	1
Bonte Vliegenv.	*Ficedula hypoleuca*	-	-	4
Staartmees	*Aegithalos caudatus*	-	2	7
Matkop	*Parus montanus*	1	1	5
Kuifmees	*Parus cristatus*	-	-	1
Zwarte Mees	*Parus ater*	-	-	3
Pimpelmees	*Parus caeruleus*	-	11	21
Koolmees	*Parus major*	-	9	17
Boomklever	*Sitta europaea*	-	-	5
Boomkruiper	*Certhia brachydactyla*	-	2	12
Grauwe Klauwier	*Lanius collurio*	-	2	2
Gaai	*Garrulus glandarius*	1	-	2
Raaf	*Corvus corax*	-	-	1
Spreeuw	*Sturnus vulgaris*	2	2	7
Vink	*Fringilla coelebs*	-	8	52
Groenling	*Carduelis chloris*	1	1	4
Putter	*Carduelis carduelis*	1	2	11
Sijs	*Carduelis spinus*	-	1	3
Kneu	*Carduelis cannabina*	7	2	9
Goudvink	*Pyrrhula pyrrhula*	-	-	4
Appelvink	*C. coccothraustes*	-	1	9
Geelgors	*Emberiza citrinella*	4	6	15
Rietgors	*Emberiza schoeniclus*	49	8	57

Foto 2. Roerdomp (*Botaurus stellaris*).
Foto: Arjan Eschendal

Tussen de afgegraven, onbegraasde Holmers en het min of meer onveranderde Halkenbroek (Figuur 1) waren de verschillen in broedvogelbevolking groot. Waarschijnlijk komt dat deels door de nattere omstandigheden (watervogels) in het afgegraven deel, maar ook door de opslag van bomen en struiken (Grasmus *Sylvia communis*, Fitis *Phylloscopus trochilus* en Rietgors *Emberiza schoeniclus*) of de minder dikke vegetatiemat op de bodem van de drogere delen (Veldleeuwerik *Alauda arvensis*). Geelgorzen *Emberiza citrinella* maakten geen gebruik van deze laatste niche, terwijl dat wel voor de hand lag. Bosrietzanger *Acrocephalus palustris*, Boompieper *Anthus trivialis* en Grauwe Klauwier *Lanius collurio* kwamen bijna uitsluitend voor in het niet-afgegraven deel, terwijl voor Grauwe Klauwier en Boompieper de structuur in het afgegraven deel geschikt leek.
Over het geheel genomen was het afgegraven en onbegraasde deel aanzienlijk rijker aan soorten (30 tegen 22) en aantallen (4,4 tegen 1,8 paar/ha) broedvogels dan het minder veranderde deel van het beekdal.
De diverse habitats in de Holmers hadden elk hun eigen broedvogelbevolking (Tabel 2). In het jonge elzenbroekbos kwamen verreweg de meeste bosvogels als Tuinfluiter *Sylvia borin*, Zwartkop *S. atricapilla*, Winterkoning *Trochlodytes trochlodytes*, Roodborst *Erithacus rubecula* en Tjiftjaf *Phylloscopus collybita* voor, veel meer dan in het opener en schralere bos van wilg, grove den en berk. Dit wordt vermoedelijk veroorzaakt door het verschil in hoogte van de opslag en beslotenheid. In het opener wilgen/berken/dennenbos waren Rietgors, Fitis en Grasmus het meest algemeen, maar op de kleine open plekjes kwamen ook Veldleeuwerik (hoge dichtheid) Graspieper en Roodborsttapuit voor. De eerste soorten kwamen ook voor in de weliswaar opener, maar ook nattere open wilgenopslag. Opmerkelijk is voorts de aanwezigheid van Watersnip *Gallinago gallinago* en Blauwborst *Luscinia svecica* in de drogere habitats (juist ontbrekend in de centra van nattere delen). Vooral Blauwborsten werden het meest waargenomen op overgangen naar nattere vegetaties.
Het nattere wilgenstruweel werd gedomineerd door Rietgorzen. Grasmus en Fitis kwamen er algemeen voor, maar minder talrijk dan in de drogere habitats. Vanwege het ontbreken van dichte opgaande vegetatie behalve van Pitrus, ontbrak de Bosrietzanger hoegenaamd. De Kleine Karekiet *Acrocephalus scirpaceus* werd zingend in pure lisdoddevelden waargenomen, maar onzeker was of dit zangposten betrof van de in de ijle en schaarse rietkragen broedende exemplaren.
Watervogels kwamen vooral voor tussen de lisdodde, maar Waterral *Rallus aquaticus* ook in drogere delen van het gebied. Weliswaar werden het hele seizoen twee Bruine Kiekendieven *Circus aeruginosus* in de buurt van de lisdoddevelden waargenomen en werden ook plukresten van ondermeer Waterral gevonden op oude meerkoetnesten, maar er werd geen volwassen mannetje gezien, zodat er vanuit is gegaan dat de vogels niet hebben gebroed. Op de opener delen van het water broedden Knobbelzwaan *Cygnus olor* (2 nesten) en Dodaars *Tachybaptus ruficollis*.
In zijn algemeenheid werden de hoogste dichtheden van broedvogels vastgesteld in de delen met de meeste en hoogste opslag van bomen. De soortenrijkdom is moeilijker te vergelijken, want samenhangend met de beschikbare oppervlakte (Tabel 2).

Foto 3. Roodborsttapuit *(Saxicola torquata)*
Foto: Arjan Eschendal

Tabel 2. Dichtheden (n/10 ha) van broedvogels in het afgegraven en onbegraasde deel van het beekdal. De tabel moet met een korrel zout worden genomen, omdat zowel bij intekenen van waarnemingen als het bepalen van grenzen van begroeiing een foutenmarge aanwezig is. *Densities (n/10 ha) of breeding birds in the Holmers (ungrazed part) per habitat.*

A= Wilg, grove den en berk, halfopen, droog. *Willow, Scots pine and birch, half open, dry;*
B= Wilg, mossen, open, droog. *Willow, mosses, open, dry;*
C= Els, dicht, vochtig. *Alder, dense, humid;*
D= Wilg, pitrus nat, halfopen. *Willow, soft rush, half open, wet;*
E= Lisdodde, water, open. *Bulrush, water, open.*

Soort *Species*	Habitat	A	B	C	D_	E_	Totaal *Total*
	Hoogte (m) Height (m)	3	1,5	6	1,5	1,5	
	Opp (ha) Area (ha)	10,6	17,4	3,7	24,1	13,1	69
Dodaars	*Tachybaptus ruficollis*	-	-	-	-	0,8	0,1
Roerdomp	*Botaurus stellaris*	-	-	-	-	0,8	0,1
Knobbelzwaan	*Cygnus olor*	-	-	-	-	1,5	0,3
Wilde Eend	*Anas platyrhynchos*	-	-	-	-	4,6	0,9
Waterral	*Rallus aquaticus*	-	0,6	2,7	0,4	4,6	1,3
Waterhoen	*Gallinula chloropus*	-	-	-	-	0,8	0,1
Meerkoet	*Fulica atra*	-	-	-	2,5	12,2	3,2
Watersnip	*Gallinago gallinago*	1,9	1,7	-	1,2	-	1,2
Veldleeuwerik	*Alauda arvensis*	3,8	2,9	-	0,4	-	1,5
Boompieper	*Anthus trivialis*	-	-	2,7	-	-	0,1
Graspieper	*Anthus pratensis*	2,8	2,3	-	0,4	-	1,2
Winterkoning	*Troglodytes troglodytes*	0,9	-	2,7	-	-	0,3
Roodborst	*Erithacus rubecula*	-	-	2,7	-	-	0,1
Blauwborst	*Luscinia svecica*	1,9	2,9	-	2,5	-	1,9
Roodborsttapuit	*Saxicola torquata*	2,8	1,7	-	0,4	-	1
Zanglijster	*Turdus philomelos*	0,9	-	-	-	-	0,1
Sprinkhaanzanger	*Locustella naevia*	1,9	1,2	-	1,2	-	1
Bosrietzanger	*Acrocephalus palustris*	-	-	-	0,4	-	0,1
Kleine Karekiet	*Acrocephalus scirpaceus*	-	-	-	2,1	3,1	1,3
Grasmus	*Sylvia communis*	7,5	2,9	-	5	0,8	3,8
Tuinfluiter	*Sylvia borin*	0,9	-	5,4	1,7	-	1
Zwartkop	*Sylvia atricapilla*	-	-	16,1	0,8	-	1,2
Tjiftjaf	*Phylloscopus collybita*	-	-	5,4	0,4	-	0,4
Fitis	*Phylloscopus trochilus*	14,1	1,7	16,1	7,5	-	6,1
Matkop	*Parus montanus*	-	-	-	0,4	-	0,1
Gaai	*Garrulus glandarius*	-	-	2,7	-	-	0,1
Putter	*Carduelis carduelis*	0,9	-	-	-	-	0,1
Kneu	*Carduelis cannabina*	0,9	0,6	-	0,4	-	0,4
Geelgors	*Emberiza citrinella*	0,9	-	-	-	-	0,1
Rietgors	*Emberiza schoeniclus*	6,6	7,5	2,7	9,5	3,8	7,1
N soorten N *spes*		15	11	10	18	10	30
Totaal *Total*		49	25,9	61,8	37,3	32,8	36,8

Naast broedvogels waren overweldigende hoeveelheden amfibieën aanwezig in het ondiepe water tussen de lisdodde. In april vooral in de vorm van een onwerkelijk golvende achtergronddreun van vooral Heikikker *Rana arvalis* in de Holmers (en Bruine Kikker *Rana temporaria* in het Halkenbroek). De Gewone Pad *Bufo bufo* was talrijk in het hele gebied. Later in het seizoen bleken de plassen vol te zitten met Groene Kikker *Pelophylax spec.*, waarbij de hoogste dichtheden werden aangetroffen in de delen met veel holpijp. In het elzenbroekbos en tussen de wilgen in de Holmers stuitte ik meerdere malen op een mannetje Everzwijn *Sus scrofa*, dat daar de bodem omwroette. Reeën *Capreolus capreolus* gebruikten het gebied als rustplaats en ook als foerageergebied, waarbij ze de Grote Boterbloemen consequent van hun bloemknoppen ontdeden. Vossen *Vulpes vulpes* kwamen tot in de diepste delen van het water, waarbij één exemplaar me eens tot op een paar meter benaderde terwijl ik door een lisdoddelveld waadde (vermoedde hij in mij een onhandig stuk wild?). Keutels van vossen werden aangetroffen op de verspreid in het gebied liggende grote stenen, soms middenin kniediep water. Tenminste één Roerdomp *Botaurus stellaris* werd in het gebied door een vos buitgemaakt, gezien de plukrest. Deze was echter al verweerd en de Roerdomp moet al in de winter te grazen zijn genomen.

Discussie

Tot dusver is dit verhaal samengeperst in een paar figuren en tabellen, maar de eerste indruk rond zonsopgang in mei in de Holmers is zeer on-Nederlands en indrukwekkend. Onder een deken van ochtendmist reutelt en knarst het van de Grasmussen en Blauwborsten. In het luchtruim voortdurend blatende en kloktikkende Watersnippen, vanuit de bosrand diverse roepende Koekoeken *Cuculus canorus* en af en toe de hoemp van een Roerdomp vanuit de lisdoddes. Dat de situatie ooit anders was, is op te maken uit de resultaten van eerdere karteringen. In 1989 werd het gebied onderzocht door de Provincie Drenthe (Wessels & van Manen 1990) en in 1998 in opdracht van Staatsbosbeheer (van Manen 1999). In 1989 werd de Holmers bevolkt door een kwijnende populatie weidevogels (enkele Kieviten *Vanellus vanellus*, Grutto's *Limosa limosa* en Wulpen *Numenius arquata*) en nog een behoorlijk aantal Veldleeuweriken en Graspiepers (Bijlage 1). In 1998 waren alle weidevogels verdwenen en was het aantal Veldleeuweriken en Graspiepers gehalveerd. Alleen van de Roodborsttapuit, die bezig was met een opmars in agrarisch landschap, had zich een kleine populatie gevestigd. In 2010 hebben de grotere weidevogels zich niet hersteld, maar heeft zich wel een flink aantal Watersnippen gevestigd. Veldleeuwerik en Graspieper zijn weliswaar in aantal toegenomen, maar zullen bij verder dichtgroeien van het terrein op termijn wel verdwijnen. Daarnaast heeft zich een grote hoeveelheid struweelvogels gevestigd. Opmerkelijk is dat echte bosvogels nog schaars zijn in het gebied. Alleen langs de uiterste rand en vaak heel dicht in de buurt van het bestaande bos werden enkele Zwartkoppen en Roodborsten aangetroffen, waarbij zelfs niet

Foto 4. Resten van door vos opgevreten Roerdomp in de Holmers, gevonden op 11 mei 2010, maar al ver daarvoor buitgemaakt. *Remaining of Bittern, eaten by Fox, found on 11 may 2010, but probably plucked in the preceding winter.*

zeker is of ze in de Holmers of net erbuiten broedden. Een algemene bosvogel als de Vink werd sowieso niet aangetroffen, terwijl deze soort talrijk was in het omringende productiebos. Samengevat heeft het aantal soorten in het gebied heeft zich ten opzichte van de eerdere inventarisaties ongeveer verdrievoudigd, maar het aantal paren dat het gebied bewoont is met meer dan een factor 10 toegenomen ten opzichte van 1998. In een jaar of zeven tijds heeft de Holmers zich dus ontwikkeld van een gedegradeerd agrarisch gebied, via een kale zandvlakte met wat plassen tot een rijk geschakeerd moerasgebied met een voor Drentse beekdalen ongekend rijke broedvogelstand. Is dit alleen te danken aan zeven jaar niets doen?

Helaas weten we dat niet zeker want er hebben meerdere ingrepen in de Holmers het gebied plaatsgevonden:

- Ten eerste zijn alle afwateringsloten in het beekdal zo goed als gedempt. Hierdoor is het gebied natter geworden en treedt vooral in de westelijke helft sterke kwel op. Vrijwel alle vochtgebonden vogelsoorten hebben van deze ingreep geprofiteerd.
- Ten tweede is de Holmers afgegraven. Door te variëren in diepte zijn laagtes ontstaan waarin water stagneerde en door het verwijderen van de bouwvoor bleef een tamelijk voedselarm substraat achter, waarop zich maar langzaam een lage vegetatie ontwikkelde. Vermoedelijk heeft een deel van de watervogels geprofiteerd van afgraven, maar ook de Veldleeuwerik, die ook momenteel nog gebruik maakt van de langzaam verdwijnende pioniersituatie in de kruidlaag tussen de jonge boompjes. Het is niet ondenkbaar dat deze relatief schrale situatie tezelfdertijd negatief uitwerkt voor andere soorten, wellicht enkele watervogels, maar ook voor Bosrietzanger, Boompieper en mogelijk Grauwe Klauwier.
- Ten derde is de Holmers niet gemaaid of begraasd. Dit is profijtelijk geweest voor alle struweelsoorten van Rietgors tot Fitis tot Grasmus. Vooral begrazing zou in het geval van de Holmers waarschijnlijk hebben geleid tot lage aantallen broedvogels. Waar in het Halkenbroek namelijk nog alle sloten en houtwallen zijn uitgerasterd en daarmee refugia vormen voor broedvogels (de twee paar Grauwe Klauwieren nestelden in uitgerasterde braamstruwelen in sloten), zou in het geval van de Holmers het hele terrein bereikbaar zijn voor grazers, inclusief de wateren die niet meer dan een meter diep zijn. Niet ondenkbaar is dat het inrasteren van grazers in de Holmers ook zou leiden tot achteruitgang van watervogels door het verdwijnen van dekking langs de oevers.
- Hoewel dus niet goed bekend is door welke factor de Holmers zo'n vogelrijk gebied is geworden, wil ik er sterk voor pleiten om het vigerende beheer van niets doen voort te zetten. Ongetwijfeld zullen delen van het gebied sterker verbossen, maar even zeker zal dit nieuwe en interessante ontwikkelingen in de broedvogelstand met zich meebrengen.

Om meer te weten te komen over mogelijkheden voor Drentse beekdalen, is het raadzaam om bij de verdere inrichting van het Halkenbroek met zijn veel grotere kwelpotentiëel dan de Holmers, de bovenlaag niet af te graven, maar wel alle waterafvoeren te dempen en het gebied verder niet te maaien of te begrazen.

Met dank aan Staatsbosbeheer, die toestemming gaf tot het betreden van het terrein en een paar lieslaarzen beschikbaar stelde en in het bijzonder Pauline Arends, die het concept van het artikel zuiverde van onwaarheden en fouten.

Literatuur

- van Dijk A.J. 2004. Handleiding Broedvogel Monitoring Project (Broedvogelinventarisaties in proefvlakken). SOVON-Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Van Manen W. 1999. Broedvogels van het stroomdallandschap 'de Drentsche A' in 1998. SOVON-inventarisatierapport 99/08. Sovon, Beek-Ubbergen.
- Wessels H. & van Manen W. 1990. Broedvogelinventarisatie noordelijk Midden-Drenthe 1989. Rapport van de Provincie Drenthe, Dienst Ruimte en Groen, Assen.

Adres

Talmastraat 112, 9406 KN Assen,
willemvanmanen@hotmail.com

Summary: Breeding birds in early riverine woodland succession. During the past 20 years large areas of river valley in Drenthe have been changed into nature reserves in order to save vulnerable meadow vegetations that flourished up to 70 years ago. In most cases vegetation was removed every year (hay), top soils were removed and more recently small ditches have been filled up and large areas are year round grazed with cattle. In the Holmers the top soil was removed from 2002-2004 and after that no management took place. In 2010 the area was covered with a wide variation of vegetations, ranging from 6 m high dense alder stands to areas with only a vegetation of mosses (Fig. 1 and pictures). Mapping of breeding birds revealed a large variety of bird species (Table 1) Densities and variety of species was higher in a nearby part of the river valley that is mainly grazed by cattle (Halkenbroek in Table 1) and much higher than respectively 10 and 20 years ago (Appendix 1). Diversity was mainly due to the large number of habitats that is currently available.

Bijlage 1. Aantallen broedvogels in Holmers en Halkenbroek in 1989-2010. Alleen de soorten zijn opgenomen die in alledrie de jaren werden geteld. Omdat echter zowel Holmers als Halkenbroek destijds veel opener waren, betekent het dat er destijds ook weinig andere soorten zullen hebben gebroed. De toename in 2010 ten opzichte van 1989 en 1998 in aantal soorten is dus in werkelijkheid veel sterker dan de tabel weergeeft. *Numbers of breeding birds in the Holmers and the Halkenbroek in 1989, 1998 and 2010. Only the species are mentioned that were counted in all three years. Many species however that bread in the area in 2010 were probably not present during the previous surveys because of lack of suitable habitat. In reality the increase in number of species and territories in the Holmers must be much stronger than is presented in the table.*

Soort *Species*		Holmers			Halkenbroek		
		1989	1998	2010	1989	1998	2010
Dodaars	*Tachybaptus ruficollis*	0	0	1	0	0	0
Roerdomp	*Botaurus stellaris*	0	0	2	0	0	0
Knobbelzwaan	*Cygnus olor*	0	0	2	0	0	0
Wintertaling	*Anas crecca*	2	1	0	0	1	0
Kuifeend	*Aythya fuligula*	0	1	0	0	0	0
Kwartel	*Coturnix coturnix*	0	1	0	0	0	1
Waterral	*Rallus aquaticus*	0	0	9	0	0	0
Waterhoen	*Gallinula chloropus*	0	0	1	0	0	0
Meerkoet	*Fulica atra*	0	0	22	0	0	0
Scholekster	*Haematopus ostralegus*	3	0	0	1	0	0
Kievit	*Vanellus vanellus*	12	0	0	3	4	0
Watersnip	*Gallinago gallinago*	0	0	8	1	4	3
Grutto	*Limosa limosa*	4	0	0	0	0	0
Wulp	*Numenius arquata*	2	0	0	1	1	0
Koekoek	*Cuculus canorus*	0	0	0	0	1	1
Veldleeuwerik	*Alauda arvensis*	20	9	14	0	0	0
Boompieper	*Anthus trivialis*	3	1	1	7	14	21
Graspieper	*Anthus pratensis*	22	11	14	0	3	5
Gele Kwikstaart	*Motacilla flava*	7	1	0	0	0	0
Blauwborst	*Luscinia svecica*	0	0	13	0	0	3
Paapje	*Saxicola rubetra*	0	1	0	2	0	0
Roodborsttapuit	*Saxicola torquata*	0	4	12	0	5	14
Sprinkhaanzanger	*Locustella naevia*	0	0	8	0	0	4
Bosrietzanger	*Acrocephalus palustris*	0	0	2	3	2	7
Kleine Karekiet	*Acrocephalus scirpaceus*	0	0	9	0	0	0
Grasmus	*Sylvia communis*	0	2	28	1	9	23
Grauwe Klauwier	*Lanius collurio*	0	0	0	0	0	2
Putter	*Carduelis carduelis*	0	0	1	0	0	2
Geelgors	*Emberiza citrinella*	1	0	4	2	1	6
Rietgors	*Emberiza schoeniclus*	0	1	49	0	0	8
Totaal *Total*		76	33	200	21	45	100
N Soorten *N Species*		10	11	19	9	11	14